

5. Ovcharuk, O. V. (2012). Rozvytok informatsiino-komunikatsiinykh kompetentnostei uchniv zasobamy IKT [Development of Students' Information and Communication Competencies by Means of ICT]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 32(6). DOI:10.33407/itlt.v72i4.3262 [in Ukrainian]
6. Spirin, O. M. (2009). Informatsiino-komunikatsiini ta informatychni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiino-spetsializovanykh kompetentnostei vchytelia informatyky [Information-Communication and Informatics Competencies as Components of the System of Professionally Specialized Competencies of a Computer Science Teacher]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 5(13). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/121/1/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D1%80%D1%96%D0%BD_5_13_-09.pdf [in Ukrainian]
7. Bondarenko, O., Pakhomova, O., & Lewoniewski, W. (2019). The didactic potential of virtual information educational environment as a tool of geography students training. In CEUR Workshop Proceedings: Computer Science. *Computers and Society*. 13–23. DOI:10.48550/arXiv.2002.07473 [in Ukrainian]
8. Doukakis, S., Psaltidou, A., Athena, A., Adamopoulos, N., Tsiotakis, P., & Stergou, S. (2010). Measuring the Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) of In-Service Teachers of Computer Science Who Teach Algorithms and Programming in Upper Secondary Education. *International Conference on Information Communication Technologies in Education*. DOI:10.48550/arXiv.2105.09252 [English]
9. Ferrari, A. (2012). Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 95 p. URL: https://forschungsnetzwerk.ams.at/dam/jcr:b8e67e33-76aa-4dad-b348-26f143fbdcef/digital_competence_frameworks_2012.pdf [English]
10. Ilomäki, L., Paavola, S., Lakkala, M., & Kantosalo, A. (2016). Digital competence – an emergent boundary concept for policy and educational research. *Education and Information Technologies*. 21(3). S. 655–679. DOI:10.1007/s10639-014-9346-4 [English]

11. Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*. 108(6). P. 1017–1054. DOI:10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x [English]
12. OECD. (2023). OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. Paris: OECD Publishing. 414 p. DOI:10.1787/c74f03de-en [English]
13. Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI:10.2760/159770 [English]
14. Vuorikari, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022). DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI:10.2760/115376 [English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРУШЕЛЬНИЦЬКА Катерина – старший викладач кафедри вогневої підготовки Львівського державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: методика формування навичок безпечного поводження зі зброєю, підвищення точності виконання вправ зі стрільби в умовах стресу, впровадження VR/AR технологій у навчання стрільби.

KRUSHELNYTSKA Kateryna – Senior Lecturer of the Department of Fire Training of Lviv State University of Internal Affairs.

Scientific interests: methods of developing safe weapon handling skills, improving shooting accuracy under stress, implementation of VR/AR technologies in shooting training.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.06.2026 р.

УДК 372.834

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-224-114-118

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

РЯБОВОЛ Лілія –

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>
e-mail: lyabovol8@gmail.com

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ 9 КЛАСУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС РОБОТИ З ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

У статті констатовано, що особливості методики навчання правознавства в 9 класі НУШ зумовлюються необхідністю розвитку в учнів правового мислення, яке позначається нормативністю (передбачас, що аналіз та оцінка ситуації здійснюється на основі чинного законодавства, а кожен висновок спирається на встановлені факти та статті законодавства) та ґрунтується на юридичній логіці, що ідентифікується з вміннями усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між діями, наслідками, що настали, та відповідальністю. Встановлено, що навчальна діяльність учнів у процесі формування правових понять сприяє розвитку у них правового мислення та юридичної логіки. Визначено відповідні умови: врахування особливостей понятійного апарату правознавства; застосування необхідного методичного інструментарію. Описано специфіку понятійного апарату: навчальний правознавчий матеріал насичений поняттями, переважно новими, які нерівномірно розподілені за розділами/ параграфами; значна частина понять визначена в законодавстві, а це детермінує методи їх формування, насамперед роботу з витягами з нормативно-правових актів; правові поняття є складними, що зумовлює необхідність візуалізації відповідного навчального матеріалу за допомогою таблиць, зокрема порівняльних, та схем. Запропоновано методичний інструментарій розвитку правового мислення у дев'ятикласників під час формування правових понять, що охоплює: урахування наступності та міжпредметних зв'язків з предметами і курсами у 5-6 та 7-8 класах громадянської та історичної освітньої галузі; роботу з витягами з нормативно-правових актів та візуалізацію результатів такої роботи шляхом укладання таблиць/ схем; порівняння понять та розробку порівняльних таблиць; юридичний аналіз ситуацій/ кейс-метод. Рекомендовано застосовувати вказані методи/ прийоми за визначеними алгоритмами дій/ покроковими інструкціями. Узагальнено, що це дасть змогу організувати навчання як дослідницький процес та забезпечити перехід від інтуїтивно-емоційного сприйняття учнями життєвих ситуацій до їх об'єктивного оцінювання крізь призму чинного законодавства, як передумови розвитку правового мислення.

Ключові слова: понятійний апарат правознавства, юридична логіка, вміння усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки, робота з правовими документами, юридичний аналіз ситуацій/ кейс-метод, алгоритмічне навчання.

RIABOVOL Liliia –

Doctor of Pedagogy Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Social Science Education of the Institute

of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>
e-mail: lryabovl8@gmail.com

METHODOLOGY FOR DEVELOPING LEGAL THINKING IN 9-TH GRADE PUPILS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE PROCESS OF WORKING WITH LEGAL CONCEPTS

The article states that the peculiarities of the methodology of teaching law in the 9-th grade of the New Ukrainian School are determined by the need to develop legal thinking in pupils, which is characterized by normativity (assuming that the analysis and assessment of the situation is carried out on the basis of current legislation, and each conclusion is based on established facts and articles of the legislation) and is based on legal logic, which is identified with the ability to understand the cause-and-effect relationships between an action, the consequences that have occurred, and responsibility. It is established that the educational activity of pupils in the process of forming legal concepts contributes to the development of their legal thinking and legal logic. The corresponding conditions are determined: taking into account the peculiarities of the conceptual apparatus of law; the use of the necessary methodological tools. The specifics of the set of concepts of law are described: the educational legal material is saturated with concepts, mainly new ones, which are unevenly distributed across sections/paragraphs; a significant part of the concepts is defined in the legislation, and this determines the methods of their formation, primarily work with extracts from regulatory legal acts; legal concepts are complex, which necessitates the visualization of the relevant educational material using tables, in particular comparative ones, and diagrams. A methodological toolkit for the development of legal thinking in ninth-graders during the formation of legal concepts is proposed, which includes: taking into account continuity and intersubject connections with subjects and courses in grades 5-6 and 7-8 of the civic and historical educational field; work with regulatory legal acts and visualization of the results of such work by compiling tables/diagrams; comparison of concepts and development of comparative tables; legal analysis of situations/case method. It is recommended to apply the specified methods according to specific algorithms of actions/step-by-step instructions. It is generalized that this will allow organizing learning as a research process and ensuring the transition from pupils' intuitive and emotional perception of life situations to their objective assessment through the prism of current legislation, as a prerequisite for the development of legal thinking.

Keywords: set of concepts of law, legal logic, ability to understand cause-and-effect relationships, working with legal documents, legal analysis of situations/case method, algorithmic learning.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Досягнення мети й виконання завдань предмета «Правознавство» у 9 класі Нової Української Школи (НУШ) вимагає від учнів критичного й логічного, а також власне юридичного (правового) мислення. Окрім аналітичних та критичних вмінь (аналізувати інформацію, виділяти суттєве, піддавати сумніву факти, перевіряти докази тощо), правове мислення позначається нормативністю та ґрунтується на правовій (юридичній) логіці. Цей тип мислення використовується не лише юристами у професійній діяльності, а й кожною людиною в повсякденному житті – при підписанні договорів, купівлі товарів, взаємодії з державними органами, захисті своїх прав.

Як і будь-яка наука, правознавство (юриспруденція) є системою понять. Засвоєння правових понять як форми правового мислення та способу організації правових знань, є передумовою пізнання учнями правових явищ та процесів, розвитку юридичної логіки. Тому, опрацювання понятійного апарату під час навчання предмета «Правознавство» у 9 класі НУШ віднесено до провідних видів навчальної діяльності учнів при вивченні кожної теми, поряд з такими видами роботи, як: опрацювання витягів з правових документів (аналіз, пояснення/ коментування Конституції України, законів України, міжнародних актів); аналіз/ розв'язання правових ситуацій, юридичних задач (кейсів) з різних галузей права, моделювання простих правових ситуацій; укладання порівняльних таблиць, схем, створення інфографік, презентацій; обговорення (висловлення власних суджень щодо права як явища, правових процесів, вчинків людей, підбір аргументів для захисту власної думки/позиції) [4, с. 4]. Реалізація перелічених видів навчальної діяльності вимагає адекватного методичного інструментарію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правової освіти та розвитку відповідних вмінь, зокрема і юридичного мислення та логіки, є у колі наукових інтересів зарубіжних вчених. Різні її аспекти розробляли О. Abduganiyev, J. J. Brown, Ch. M. Venter, J. W. Wegner та інші. До прикладу, Ch. M. Venter акцентує на важливість

розвитку у здобувачів освіти навичок юридичного аналізу, зокрема за допомогою методу Сократа [11, с. 622]. А. Naarala-Muhonen, T. Huutinen, T. Tuonen та S. Melander визначили такі умови розвитку юридичного мислення: систематична робота; реалізація проблемного навчання, аналіз прецедентів; забезпечення активної та інтерактивної навчальної діяльності здобувачів освіти, їхньої участі в обговореннях та аргументації; організація вирішення проблем в невеликих групах [10, с. 482]. J. Zhang та X. Chen узалежують модернізацію Китаю від розвитку правового мислення молоді. Власне розвиток правового мислення вони позиціонують як основне завдання правової освіти та розглядають як здатність розуміти соціальні відносини через правові концепції, оцінювати поведінку згідно із законодавством, вирішувати суперечки законними способами [9, с. 28].

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених засвідчив, що питання розвитку юридичного мислення активно розробляється фахівцями у галузі вищої освіти. Так, виходячи з того, що правова діяльність вимагає одночасно аналітичного підходу, креативності та практичних навичок, Л. Руснак дійшла висновку, що в контексті професійної підготовки юристів важливо застосовувати ефективні методи навчання, які сприяють розвитку всіх аспектів юридичного мислення, як от: кейс-метод (розв'язування реальних правових ситуацій, аналіз юридичних фактів, формулювання аргументів та пропонування обґрунтованих рішень), дебати і дискусії, рольові ігри та симуляції, робота з правовими текстами, менторство й наставництво. Вчена виокремила понятійно-логічну складову юридичного мислення як здатність працювати з правовими поняттями, фундамент для аналізу правової інформації та побудови правових суджень [6, с. 8, 9]. Питання методів, насамперед інтерактивних, формування правового мислення при вивченні правових дисциплін досліджували Н. Горбова, К. Зіненко, О. Нестеренко, Н. Рибальченко, Р. Сяляров та інші. Зазначені напрацювання є важливими в контексті розкриття теми нашої статті.

Проблему розвитку правового мислення та формування понять в учнів закладів загальної середньої освіти у процесі навчання правознавства розробляли Б. Андрусишин, А. Булда, А. Гуз, Ю. Жиглова, В. Майорський, С. Нетьосов, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Рябовол, Ю. Стечик та інші. Відповідні авторські методики запропонували В. Комаров, В. Маньгора, В. Машіка, О. Пишко та інші. Так, О. Пишко акцентувала на необхідність системної роботи з опанування учнями правових понять з урахуванням етапу сформованості конкретного поняття, його зв'язків з іншими поняттями, його структури та, реалізуючи міжпредметні й внутрішньопредметні зв'язки [3, с. 11]. Проте, зазначені наукові результати були опубліковані у період 2000–2018 роки. Серед доступних нам праць ми не знайшли актуальних робіт, які б стосувалися власне НУШ, ґрунтувалися на чинному Державному стандарті базової середньої освіти та модельних навчальних програмах з правознавства.

Метою статті є розроблення сукупності методів та прийомів формування в учнів правових понять для розвитку юридичного мислення у процесі навчання правознавства в 9 класі НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове мислення означає, що аналіз та оцінка ситуації здійснюється на основі чинного законодавства, а не емоцій чи власного бачення справедливості, а формування висновків – на підставі встановлених фактів і статей законодавства. Юридична логіка, як основа правового мислення, передбачає передусім вміння усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між діями (дією або бездіяльністю), наслідками, що настали, та відповідальністю, зокрема у разі настання негативних наслідків діянн. За умови застосування необхідного методичного інструментарію, формування правових понять в учнів має змогу ефективно розвивати у них правове мислення та юридичну логіку. Тому укладання міні словників до теми/розділу, з'ясування сутності понять за допомогою текстів із джерел правової інформації, оперування поняттями і термінами під час розв'язання пізнавальних завдань, відповідей на запитання, аргументування власної думки – невід'ємні види діяльності учнів у навчанні правознавства, а розвиток умінь застосовувати поняття у відповідному контексті – одне із завдань навчання предмета «Правознавство» у 9 класі [4, с. 4].

Робота з правовими поняттями – важливий напрям роботи вчителя правознавства, що утруднюється у зв'язку з такими чинниками: Правознавство – новий для учнів предмет, що вивчається лише в 9 класі; правнича наука має певну специфіку – високий рівень складності та великий обсяг теоретичного матеріалу, відтак, засвоєння навчального правознавчого матеріалу вимагає відповідного рівня розвитку критичного мислення й абстрагування; робота з поняттями обмежена в часі (0,5 годин на тиждень); окремі поняття сформовані в учнів іншими навчальними предметами (і мають певні розбіжності в трактуванні) чи на побутовому рівні, що потребує відповідної роботи з такими поняттями на уроках з правознавства [5, с. 16, 17].

У процесі формування в учнів правових понять, в основі чого є узагальнення найбільш важливих (суттєвих, істотних, якісних) ознак відповідного правового явища або процесу, необхідно враховувати особливості понятійного апарату правознавства в 9 класі, насамперед те, що правові поняття можуть

виражатися у різних формах, як от: слова (право, правопорушення, законність, правопорядок, договір, заповіт, шлюб, злочин); словосполучення з двох слів (суб'єктивне право, юридичний обов'язок, правові відносини, правова поведінка, система права, норми права, галузі права); термінологічні звороти (більше двох слів – особисті немайнові блага, підзаконний нормативно-правовий акт) [7, с. 226].

Навчальний правознавчий матеріал насичений поняттями, кожний розділ та параграф містить поняття, переважно нові для учнів. Допоміжним наразі є те, що основу для формування правових понять у 9 класі закладено під час вивчення предметів і курсів у 5-6 та 7-8 класах громадянської та історичної освітньої галузі. Зміст правознавства побудований з урахуванням наступності та міжпредметних зв'язків із зазначеними предметами і курсами й передбачає поглиблення розуміння вже відомих понять як-от: представницька демократія, права і свободи людини та громадянина, конституційні обов'язки, громадянство тощо [4, с. 3]. Під час поурочного планування необхідно враховувати й те, що поняття нерівномірно розподілені за розділами/параграфами, отже, підготовка до деяких уроків потребуватиме від вчителя більше часу щодо організації засвоєння понять учнями.

До особливостей понятійного апарату правознавства у 9 класі слід віднести й те, що значна частина понять визначена на рівні законодавства, а це зумовлює методи їх формування, насамперед роботу з нормативно-правовими актами, витгами з них. До прикладу, формуючи поняття «кримінальне правопорушення» слід звернутися до частини 1 статті 11 Кримінального кодексу України, згідно з якою, «Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення», а для визначення поняття «суб'єкт кримінального правопорушення» – до частини 1 статті 18 того ж кодексу, за якою «Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [2]. У процесі формування в учнів понять «цивільні правовідносини», «фізична особа», «цивільна правоздатність фізичної особи», «юридична особа», «правочин», «право власності» необхідно організувати роботу учнів з витгами з Цивільного кодексу України, зокрема статтями 1 (Відносини, що регулюються цивільним законодавством»), 24 (Поняття фізичної особи), 25 (Цивільна правоздатність фізичної особи), 80 (Поняття юридичної особи), 202 (Поняття та види правочинів), 316 (Поняття права власності) [8].

Зауважимо, що формуючи поняття, які прямо не визначені в законодавстві, також варто звертатися до нормативно-правових актів. Так, Кримінальний кодекс України не містить безпосередньо визначення поняття «кримінальна відповідальність», однак, відповідне визначення можна «вивести» зі статей 1 та 2 цього документу. Пропонуємо алгоритм дій/покрокову інструкцію організації навчальної діяльності учнів з формування понять на прикладі поняття «кримінальна відповідальність»:

1) організація пізнавальної діяльності учнів у малих групах (до 4-ох осіб), парах або індивідуально;

2) актуалізація опорних знань учнів, зокрема пригадування визначення поняття «юридична відповідальність», її видів та підстав притягнення до юридичної відповідальності;

3) ознайомлення учнів зі статтями 1 та 2 Кримінального кодексу України, проведення аналізу та виокремлення (самостійно або за допомогою вчителя, залежно від рівня підготовки учнів) ознак кримінальної відповідальності, як-от: підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою кримінального правопорушення; до кримінальної відповідальності може бути притягнута особа, вину якої доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; метою кримінальної відповідальності є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням;

4) узагальнення опорних знань і наведених ознак (самостійно або за допомогою вчителя) та визначення поняття «кримінальна відповідальність»: це – вид юридичної відповідальності, до якого особа притягується за вчинення кримінального правопорушення (фактична підстава), якщо її вину доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (юридична підстава), з метою забезпечення законності та правопорядку;

5) застосування та закріплення набутих знань шляхом проведення правового аналізу ситуацій/методу кейсів, наприклад, учням пропонується ознайомитися з кейсом – «16-річний Андрій, перебуваючи у стані сильного емоційного збудження через образу, навмисно розбив вікно автомобіля сусіда, завдавши майнової шкоди на значну суму» [1] та відповісти на такі запитання: чи буде притягнуто Андрія до юридичної відповідальності; до якого виду юридичної відповідальності він може бути притягнутий; чи всі підстави притягнення до юридичної відповідальності описано в кейсі?

У найбільш загальному вигляді робота з опанування учнями правових понять має проводитися за такими етапами: 1) актуалізація уявлень/знань учнів щодо певного поняття; 2) поглиблення й узагальнення знань для формування поняття; 3) застосування поняття [4, с. 9].

Правові поняття, переважно, є складними, мають велику кількість суттєвих ознак, на кожну з яких необхідно акцентувати увагу учнів. Для полегшення сприйняття такого навчального матеріалу, його доцільно візуалізувати за допомогою таблиць/схем. Відповідні методичні варіанти (альтернативні способи з урахуванням рівня підготовки учнів): вчитель пропонує учням таблиці/схеми «в готовому вигляді» повністю заповнені, учні мають ознайомитися з їхнім змістом; вчитель пропонує учням таблиці / схеми, які заповнені частково, учні мають завершити їх заповнення за прикладом; вчитель пропонує лише назви колонок таблиці/ назву схеми, а учні заповнюють таблицю/розробляють схему самостійно/за допомогою вчителя. Незалежно від обраного методичного варіанту, така робота має завершуватися узагальненням ознак та визначенням відповідного поняття.

Ефективним інструментом розвитку в учнів юридичної логіки у процесі формування правових понять є порівняння, що спрямовується на встанов-

лення схожих (спільних) ознак понять, а також властивостей, що відрізняють їх одне від іншого. Процес порівняння та його результати можуть бути візуалізовані в порівняльній таблиці. Порівняння варто проводити за таким алгоритмом: 1) чітко визначити явища, що порівнюються (наприклад, правові та інші види соціальних норм; правомірна та протиправна поведінка; адміністративний та кримінальний проступок; адміністративна та кримінальна відповідальність); 2) виділити типові ознаки поняття шляхом їх аналізу і конкретизувати критерії порівняння; 3) безпосередньо співставити поняття; 4) встановити спільне та відмінне й відобразити це у порівняльній таблиці; 5) узагальнити виявлені ознаки та сформулювати визначення понять, які порівнювалися; 6) закріпити набуті знання шляхом проведення правового аналізу відповідних ситуацій/методу кейсів.

Зауважимо, що порівняння як спосіб вирішення проблемного завдання дає змогу програмувати творчу діяльність учнів, так, порівнюючи право (норми права) та мораль (норми моралі), можна передбачити кілька варіантів результату: є відмінності / відмінності відсутні; є спільні риси / спільні риси відсутні. За таких умов в учнів розвивається альтернативне мислення (кілька варіантів рішення), а також в комплексі критичне, логічне та власне правове мислення, вони можуть «вивести» нову проблему – чи взаємодіють між собою право та мораль, а також запропонувати оптимальні шляхи цієї взаємодії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок напрямку. Особливості методики навчання правознавства в 9 класі НУШ зумовлюються необхідністю розвитку в учнів правового мислення, яке позначається нормативністю та ґрунтується на юридичній логіці. Навчальна діяльність учнів у процесі формування правових понять значною мірою сприяє розвитку у них правового мислення та юридичної логіки за умов урахування особливостей понятійного апарату правознавства та застосування необхідного методичного інструментарію, що передбачає реалізацію наступності й міжпредметних зв'язків з предметами і курсами у 5-6 та 7-8 класах громадянської та історичної освітньої галузі, та охоплює: роботу з витягами з нормативно-правових актів та візуалізацію результатів такої роботи шляхом укладання таблиць/схем; порівняння понять та розробку порівняльних таблиць; юридичний аналіз ситуацій/кейс-метод. Для забезпечення ефективності зазначених методів/приймів, навчальну діяльність доцільно організовувати за визначеними алгоритмами дій/покроковими інструкціями, що допомагає структурувати роботу з понятійним апаратом правознавства як дослідницький процес та забезпечити перехід від інтуїтивно-емоційного сприйняття життєвих ситуацій до їх об'єктивного оцінювання крізь призму чинного законодавства, що є підґрунтям для досягнення результатів навчання та формування правової свідомості особистості випускника базової школи.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають в розробці напрямів практикоорієнтованого навчання правознавства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Інтерактивний електронний додаток до підручника: Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Правознавство : підруч. для 9 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2026. 144 с. URL: <https://surl.li/rcybir>

2. Кримінальний кодекс України : кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL: <https://surl.li/rfdhes>
3. Пишко О. Л. Компетентісно орієнтована методика навчання правознавства учнів 9 класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2015. 23 с.
4. Пометун О. І., Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Модельна навчальна програма «Правознавство. 9 клас» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2025. 10 с.
5. Ремех Т. О. Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства: методичний посібник. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
6. Руснак Л. М. Методи розвитку юридичного мислення в процесі професійної підготовки юристів. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 7. С. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14586993>
7. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи : дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2015. 600 с.
8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами). URL: <https://surl.li/lchldc>
9. Jiaxin Zhang, Xiaohui Chen. Youth Legal Thinking Cultivation: The Function of Legal Education in the Process of Chinese Modernization. *International Journal of Frontiers in Sociology*. 2026. Vol. 8. Issue 3. Pp. 27–33. DOI: <https://doi.org/10.25236/IJFS.2026.080305>
10. Haarala-Muhonen A., Hyytinen H., Tuononen T. & Melander S. Law students' descriptions of legal reasoning. *The Law Teacher*. 2022. № 56(4). Pp. 471–484. DOI: <https://doi.org/10.1080/03069400.2022.2057754>
11. Venter Ch. M. Analyze This: Using Taxonomies to «Scaffold» Students' Legal Thinking and Writing Skills. *Mercer Law Review*. 2006. Vol. 57. № 2. Pp. 621–644. URL: https://digitalcommons.law.mercer.edu/jour_mlr/vol57/iss2/6

REFERENCES

1. Interaktyvnyi elektronnyi dodatok do pidruchnyka [Interactive electronic supplement to the textbook]: Remekh T. O., Riabovol L. T. (2026). *Pravoznavstvo : pidruch. dlia 9 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity*. K. : Vydavnychiy dim «Osvita». 144 s. URL: <https://surl.li/rcybir> [in Ukrainian]
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III (zi zminamy). URL: <https://surl.li/rfdhes> [in Ukrainian]
3. Pyshko O. L. (2015). Kompetentnisno oriientovana metodyka navchannia pravoznavstva uchniv 9 klasiv [Competency-oriented methodology for teaching jurisprudence to 9th grade pupils]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. K. 23 s. [in Ukrainian]
4. Pometun O. I., Remekh T. O., Riabovol L. T. (2025). Modelna navchalna prohrama «Pravoznavstvo. 9 klas» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model curriculum «Jurisprudence. Grade 9» for secondary education institutions]. Kyiv. 10 s. [in Ukrainian]

5. Remekh T. O. (2018). *Metodyka navchannia uchniv 9-ho klasu osnov pravoznavstva* [Methodology for teaching 9th grade pupils the basics of law]: metodychnyi posibnyk. K.: TOV «KONVI PRINT». 96 s. [in Ukrainian]
6. Rusnak L. M. (2025). *Metody rozvytku yurydychnoho myslennia v protsesi profesiinoi pidhotovky yurystiv* [Methods for developing legal thinking in the process of professional training of lawyers]. *Ukrainskyi polityko-pravovyi dyskurs*. № 7. S. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14586993> [in Ukrainian]
7. Riabovol L. T. (2015). *Systema navchannia pravoznavstva uchniv osnovnoi i starshoi shkoly* [System of teaching jurisprudence to pupils of basic and high schools]: dys. ... dokt. ped. nauk. Kyiv. 600 s. [in Ukrainian]
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV (zi zminamy)*. URL: <https://surl.li/lchldc> [in Ukrainian]
9. Jiaxin Zhang, Xiaohui Chen. (2026). Youth Legal Thinking Cultivation: The Function of Legal Education in the Process of Chinese Modernization. *International Journal of Frontiers in Sociology*. Vol. 8. Issue 3. Pp. 27–33. DOI: <https://doi.org/10.25236/IJFS.2026.080305> [in English]
10. Haarala-Muhonen A., Hyytinen H., Tuononen T. & Melander S. (2022). Law students' descriptions of legal reasoning. *The Law Teacher*. № 56(4). Pp. 471–484. DOI: <https://doi.org/10.1080/03069400.2022.2057754> [in English]
11. Venter Ch. M. (2006). Analyze This: Using Taxonomies to «Scaffold» Students' Legal Thinking and Writing Skills. *Mercer Law Review*. Vol. 57. № 2. Pp. 621–644. URL: <https://surl.li/sizdvh> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЯБОВОЛ Лілія – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної Академії Педагогічних Наук України.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання предметів громадянської та історичної освітньої галузі, активне та інтерактивне навчання громадянської освіти і правознавства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RIABOVOL Liliia – Doctor of Pedagogy Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Social Science Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences.

Scientific interests: theory and methodology of teaching subjects in the civic and historical educational field, active and interactive teaching of civic and citizenship education and jurisprudence.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2026 р.

Стаття прийнята до друку 22.06.2026 р.

УДК 378.011.3-051:784.087.68

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-224-118-123

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

КЬОН Наталя –

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва і хореографії
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8229-502X>
e-mail: natkoehn@Hotmail.com

СЯОЮЙ Чень –

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
ORCID: <http://orcid.org/0009-0000-8807-7579>
e-mail: chenxuaoyuua@icloud.com